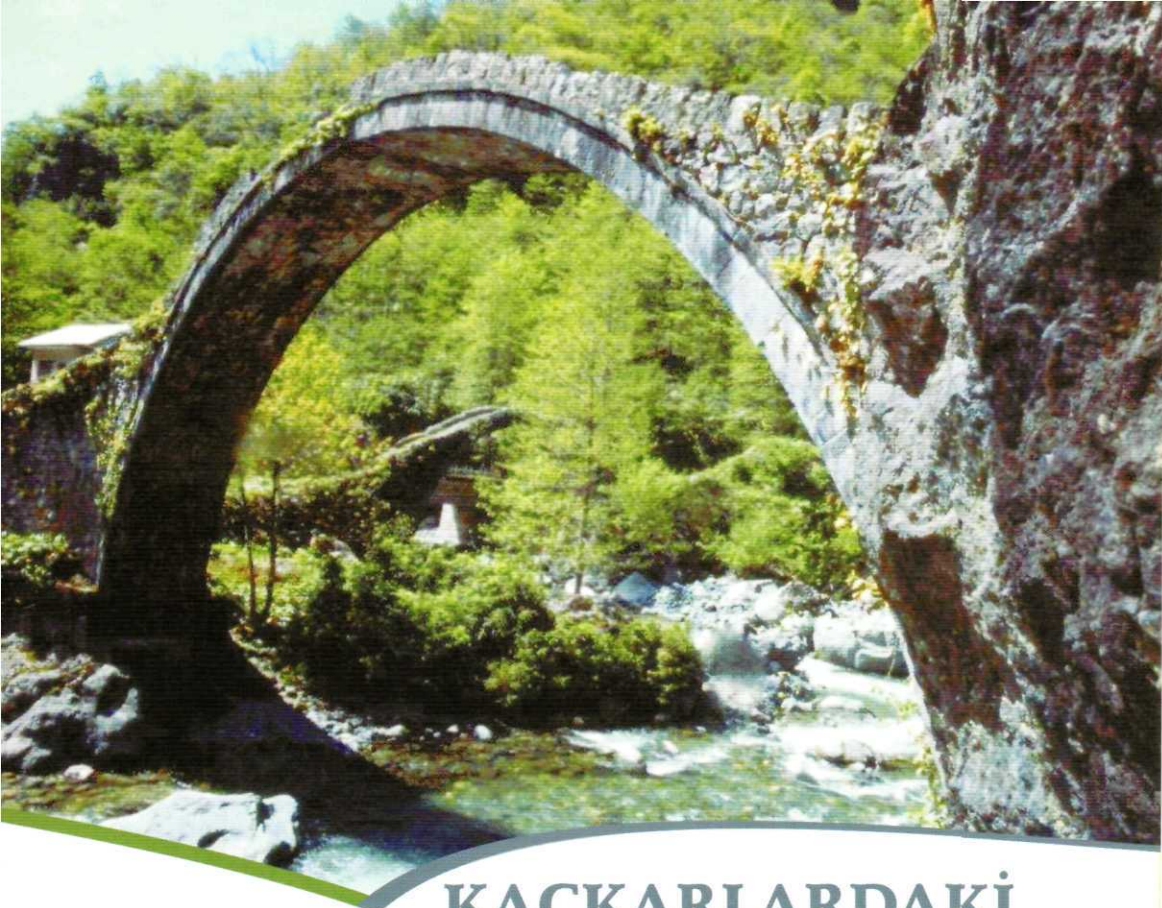

KAÇKARLARDAKİ DOĞA HİKAYESİ:

GÜNGÖRMEZ SUYU

Aydın KARASÜLEYMANOĞLU

Artvin, hem yeşil doğasıyla, hem de jeolojik yapısıyla ayrıcalıklı bir yöredir. Derin kanyonları, mağaraları, kaplıcaları, ayı hamamı adı verilen suyun oluşturduğu kaya oyukları, krater ve buzul gölleriyle çok değişik fiziki özelliklere sahiptir. Kaleleri, kemer köprüleri, camileri, kiliseleri gibi tarihi kalıntılar bakımından da açık hava müzesi gibidir. Bilimsel incelemelere konu olan faunası ve florasıyla Artvin, çok önemli konumdadır. Başka yörelerde rastlanmayan Kafkas engereği, dağ horozu,

çengel boynuzlu iri dağ keçisi ve dünyanın en büyük kafalı boz ayıları Artvin'de barınmaktadır. Kızıl akbaba türü bu yörede koloniler halinde yaşamaktadır. Bitki çeşitliliği ve endemik türlerin çokluğu Artvin'i bir botanik bahçesine dönüştürmüştür.

Balkanların en yüksekteki en derin gölü, literatüre "Dünyanın büzüğü" olarak geçen (Darıca ve Dağeteği köylerinin yolu üzerindeki geçit) doğal oluşum ve 10. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen 2 km. uzunluğundaki (uçurumda sert kaya kitlesi oyularak

yapılan) su kanalı Yusufeli'dedir. Vahşetli doğası, otantik yapısıyla Yusufeli, en çok turist çeken ilçelerin başında gelir. Buna karşın, bu kadar ilginç özelliklere sahip olan Yusufeli'nin turizm açısından hak ettiği yere ulaştığını söyleyemeyiz. İlçede, turizmin daha da gelişmesi için barındırdığı değerlerin tanıtımı gerekmektedir.

Yörenin çok az bilinen ve yeterince tanıtılmayan, ilginç coğrafik özelliğe sahip yerlerinden biri de "Güngörmez suyu"dur. Bu su, Güngörmez Dağı'nın (3523 m.) eteklerinde, geceleri akan, gündüzleri kesilen bir sudur (1). Dünyada bir benzerinin olup olmadığı bilinmiyor. Turistlerin ilgisini çeken ve duyanları, görenleri hayretler içinde bırakan bu su için şimdiye kadar özel bir tanıtım yapılmamıştır. Ulaşım zorluğu, bu suyun tanıtımını büyük ölçüde engellemektedir (2).

Yörede yaşayanların adak kurbanlarını kestiği, yılda bir ziyaret ettiği bu suyun gizi, bugüne kadar çözölememiştir. Bu nedenle, halk tarafından bu su kutlu sayılmakta, söylenceleri dilden dile dolaşmaktadır. Suyla ilgili çok sayıda halk inanışları da vardır. Yörede yaşayanların bazıları bu inanışlara uygun davranışlar sergilemektedirler.

Güngörmez suyunun dış görünüşü, Kaçkar'larda çokça rastlanan gözelerden farksızdır. Güngörmez Dağı eteklerinde, oluğu olmayan, akarına kürün konmayan gösterişsiz bir sudur. Yatağı sürekli ıslak, toprağı

yumuşaktır. Dere boyunca uzanan çakılları, taşları yeni yıkanmış gibi temiz ve parlaktır. Yakınında, irili ufaklı tepeler bulunur. Artvin'in genel coğrafi yapısına uygun olarak, Güngörmez suyunun çevresinde, geçit vermeyen dağlar, düzlükleri bulunmayan derin ve dik vadiler, irili ufaklı dereleler vardır. Bitki örtüsü, kayalıkların doğallığı bakımından diğer gözelerle benzerdir. Ancak, Güngörmez suyunu diğer gözelerden ayıran bir özelliği vardır. O da, gececeeri akıp gündüzleri kesilmesidir. Güneş doğunca yatağının kurumasıdır.

Güneş, Güngörmez suyunun yöresindeki tepelerden son ışıklarını çekince, su hafiften sızıldamaya başlar. Güneş, dağ doruklarını aşınca, Güngörmez suyu iplik gibi çakıllıkların arasından süzölür. Karanlık basınca, gürültüler çıkarak gür biçimde akar. Akışı gece boyunca sürer. Bazıları bu durumu, Güngörmez suyunun karanlıklara başkaldırısı olarak değerlendirir. Karanlıkları sevmez bu su. Gece ortaya çıkarak, varlığını göstermeye çalışır.

Ne zaman ki, güneş ilk ışıklarını Güngörmez'in yakınındaki tepelere ulaştırır, suda yeniden bir değişim başlar. Gür sesi kesilir. Önce parmak kalınlığına, sonra da iplik inceliğine dönüşür. Güneş yatağına vurmada Güngörmez suyu, parlak çakıl taşları arasında kaybolur. Her yerin ıdığını görmenin erinciyle uykusuna çekilir adeta.

Güngörmez suyunu, Çoruh kıyısındaki Çevreli'den Ballıdut mahallesine, oradan

ALTIPARMAKLAR

OLGUNLAR YAYLASI

da Cuvar mezarası ile Aluzar mezarası arasındaki yoldan ulaşılabilir. Cuvar mezarasından Güngörmez suyuna normal yaya yürüyüşüyle 1,5 saatte ulaşılabilir. İlçe merkezinden buraya çıkmak için yarısı arabayla, yarısı da yaya olmak üzere 3-3,5 saat süren bir yolculuk gerekiyor.

3000 m. rakımdaki Güngörmez suyunun, kışın karla kaplı olması nedeniyle geceleri akıp gündüzleri kesildiği anlaşılmamaktadır. Kışın Güngörmez suyuna ulaşmak da çok zordur. Yazları ise Kaçkar'larla, onun uzantısı Altıparmak dağlarının (3562 m.) en yüksek noktalarına bile çıkılabilir. Altıparmak dağlarının doruklarındaki buzul göllerine ulaşılabilir. Yerli ve yabancı turistlerin çokça bulunduğu Kaçkar'larda dağa çıkış yolları, rakım farklılığından doğan rahatsızlıkların önlenmesi için kamp ve dinlenme yerleri belirlenmiştir. Merak edip bu suya gelmek isteyenler için Kaçkar'lardaki gibi katır taşımacılığı ve rehberlik hizmetleri de yoktur. Eski dönemlerde, Karadeniz'le Erzurum arasındaki işlek yaya yolunun üzerinde olan Güngörmez suyu, şu anda unutulmuş, bir köşede kendi gizemiyle baş başa kalmıştır.

Balkanlar'ın en yüksekteki en derin gölü olan Büyükdeniz Gölü de (3412 m.) buradaki dağ silsilesinin yamaçlarındadır (3). Yöreiyi iyi bilen turistlerin çokça bulunduğu bu bölgeden de Güngörmez suyuna gidilebilir. Dereler geçilerek Modut yayla-

sına çıkılır, oradan da Naetleme geçidi aşılarak Güngörmez suyuna ulaşılabilir. Barhal çayının kollarını oluşturan derelerin kaynaklarından biri de bu yöredeki Ortasıkuru Gölüdür. On harman yeri büyüklüğündeki bu gölün ortasında kuru sabit tepcecik vardır. Bu tepcecik, Şavşat-Ardanuç ilçelerinin sınırında bulunan göllerin ortasındaki çimli toprak parçaları gibi hareket etmez (4).

Güngörmez suyunun çevresi, dağcılık, yaylacılık, kampçılık, doğa yürüyüşü gibi sportif etkinliklere elverişli olup, ciddi organizasyonlarla turizm potansiyeli kazanacak özelliklere sahiptir. Suyun yöresi, insanı içselliğiyle baş başa bırakan, havası kişiyi hafifleten, vahşetli görünümü yeni coşkular sunan özelliktedir. Suyun yakınındaki köylerin gelenek, görenek ve yaşam koşulları bakımından Yusufeli'nin diğer köylerinden hiçbir farkı bulunmamaktadır.

Yüzyıllardır gizemini koruyan bu ilginç yer, eski çağlardan bu yana varlığı bilinen ama üzerinde durulmadığı için ilginçliği günümüzde bile anlaşılamayan, gizi çözülmemeyen bu suyla ilgili tanımlamalar, salt çevredeki köylülerin değerlendirmeleriyle sınırlı kalmamalıdır. Ulaşım ve iletişim araçlarının geliştiği günümüzde, belki de dünya mirası sayılabilecek bu suyun, yöresellikten çıkartılıp ulusal hatta evrensel boyutta tanıtılmasının zamanı gelmiştir, diye düşünmekteyiz.

Güngörmez suyunun bulunduğu Çoruh koyağı ile ilgili kısa tarihi bilgiler verdikten sonra, çevre halkının belleğine yerleşen ve dilden dile gelecek kuşaklara aktarılan söylencelere değinmeye çalışacağız.

Yazılı belgeler, Sakaların göç yolları oluşturarak M. Ö. 650'de Çoruh koyağına indiklerini gösteriyor. Büyük Aşut ile Gök-bey, M. S. 826'da koyakta savaşa tutuşuyor. İlk Türkmen akını bu koyaktan Anadolu'ya yöneliyor. Ilıman iklime sahip Çoruh boyunca yetiştirilen seçkin ürünler, Alpaslan döneminde (1068) Selçukluların ilgisini çekiyor. Moğol akınlarına uğrayan, Karakoyunlu ile Akkoyunluların egemenliğine giren, 1535'de de Osmanlı toprağı haline gelen Çoruh koyağı, bir bakıma Kafkasların Anadolu'ya açılan kapısına dönüşüyor. Değişik uygarlıkları yaşayan yörede, Güngörmez suyuyla ilgili kim tarafından taşa işlendiğı bilinmeyen bir resim vardır. Bu kabartma resimle, Güngörmez suyunun Tanrı için gözyaşı döktüğünün ve gündüz kesilip gece aktığının gelecek kuşaklara anlatılmak istendiğine inanılır. Güngörmez suyunun varlığının çok eskilere dayandığını kanıtlayan bu kabartma resim, değişik yorumlara neden olmuş ve bu suya ilişkin inanışları sürekli kılmıştır.

Bu inanışlara göre; Güngörmez suyu, bebeklerin gözlerine sürüldüğünde gözleri sürmeli, bakışları ışıklı olur. Bu suyla yıkanan çocuk, her tür hastalıktan arınır, ileride bulaşıcılardan korunur. Bu sudan içen genç kızların yüzü güleç olur, bahtı açılır. Ancak, çocuklar için bir kural içermeyen bu inanış, genç kızlar için bazı koşullar gerektirmektedir. Bir genç kızın bu suya çıkması, bu suyla yıkanması, adaklarda bulunabilmesi için bir tören gerekir. Bu törene başlamanın ilk koşulu da, genç kızların düşünde göl boğalarını görmesidir. Bazı yörelerde olduğu gibi buradaki dağ göllerinde de boğaya benzeyen yaratıkların yaşadığına inanılır. Bu yaratıkların

geceleri ortaya çıkıp gündüzleri kayboldukları sanılır. Tıpkı Şavşat'taki "Boğa Gölü" "Kız Gölü" söylencelerinde olduğu gibi.

İnsanlığa göre su, hem dirilten, canlandıran, hem de boğan, yok edendi. Günümüze kadar ulaşan destanların hemen hepsinde suyla ilgili inanışlar vardır. İnsanların bile suya kurban edildiğini yansıtan söylenceler yaygındır.

Güngörmez suyunun kutsanmışlığı sayesinde, Çoruh vadisinin uğruna savaşlar verilecek kadar gözde bir yerleşim alanı olduğuna, eski çağlardan beri insanların burada mutlu yaşadıklarına, bereketin ve bitki çeşitliliğinin arttığına inanılır.

Eski dönemlerde, Karadenizlilerin, bu su çevresinde çokça bulunan bildircinleri, yağını çıkartıp kandillerde yakmak üzere avladıklarını belirttiler. Geçmişte kalan bu tür eylemlerin, zamanla unutulduğunu vurguladılar.

Güngörmez suyunu, değişik boyutlarıyla ele almaya çalıştıktan sonra, bilimsel yönünü de araştırmaya çalıştık. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin coğrafya bölümü öğretim üyeleriyle yaptığımız görüşmelerle, bu suyun gizini bilimsel açıdan çözmek istedik. Bilineceğı gibi ülkemizde sadece Ağrı, Erziyes ve Kaçkar dağlarında toprak altında kalan buzul kütleleri (morenler) var. Kaçkar'ların eteğindeki Güngörmez suyunun da, görünmeyen buzul kütleleriyle ilgili olabileceğı kanısına vardık.

Bu konunun uzmanı akademisyenler de, dünya literatürüne geçmiş buna benzer bir yerin olmadığını, bu ilginç olayın jeofizikçilerin incelemesinden sonra ancak aydınlanabileceğini bildirdiler. Doğu Karadeniz dağlarındaki buzul kütlelerinin (morenlerin), ısı değişimleriyle buzların bir süre çözülüp tekrar donacağından, böylece suyun bazen kesilip bazen akabileceğinden söz ettiler.

Yerel basında yer alan "Güngörmez suyunun gizi çözüldü" haberlerine de dayanarak, yer altında kalan buzul kütlelerinin (morenlerin) gündüzleri ısınıp belli oranda çözüldüğü, bu nedenle suyun gece aktığı, sabaha kadar da yeniden donduğu için suyun gündüz kesildiği kanısına varabiliriz. Çünkü yerel basına yansıyan haberde, yol çalışması yapılırken bir kepçenin, toprak altında mermer kütesine takıldığı, iyice bakıldığında bu kütlelerin mermer değil buz olduğu belirtilmişti. Bundan şunu anlayabiliriz, Güngörmez suyunun vadisinde görünmeyen buzul kütleleri var. Yüzyıllardır bu coğrafik olayın hiçbir değişime uğramadan sürmesinin nedeni de bu olmalı.

Ancak, orayı iyi bilen çevre köylülerinin değerlendirmeleri, anlattıklarımıza göre tahmin yürüten akademisyenlerin görüşleri, şu anda varsayımların dışında bir anlam taşımıyor. Bu ilginç olayın jeofizikçilerin incelemesinden sonra ancak aydınlanabileceğini düşünüyoruz. Görüştüğü-

müz bilim adamları, bu suyu yerinde incelemek üzere Artvin'e (derslerin olmadığı yaz aylarında) gelebilecekleri belirttiler. Bu durumu, Artvin valiliği ve ilin turizmiyle ilgilenen birimlerin dikkatine sunarız.

Güngörmez suyunun gizi çözülür ve tanıtılırsa, uluslararası alanda ilgi odağı da olabilir. Dünya bilim ve turizm çevreleri ilgi gösterip Güngörmez suyunu dünya mirasından sayarlarsa neler kazanırız?

Güngörmez suyunun, bilimsel açıdan da incelendikten sonra tanıtılması, turizm açısından Artvin'e ve hatta Türkiye'ye artı bir değer kazandıracaktır. Belki de literatüre geçip, yörenin dünyaya açılan yeni bir penceresi olacaktır.

KAYNAKÇA:

1. Yusufeli Kitabı, Yusufeli Kaymakamlığı Yay., Haz: Taner Artvinli, PYS Mat./Ankara Nisan 2000 (472 sayfa).
2. Güneş Susadı (Roman) İsmail Aşıkoglu, İmece Yayıncılık/İzmir 1999 (2.Baskı) (154 sayfa).
3. Artvin'de Turizm-Şahver Karasüleymanoglu, Yusufeli Kül. Turz. ve Day. Der. Yayını/Ankara 1998 (92 sayfa).
4. Artvin Yöresi Folkloru Hayrettin Tokdemir, kendi yayını, Ankara 1993 (680 sayfa).
5. Boğa Gölü (Roman) Faruk Albay, kendi yayını, İstanbul 1995 (224 sayfa).
6. Artvin Folkloru - M. Adil Özder, kendi yayını, Ankara 1970 (80 sayfa).
7. Kaynak kişiler: Ahmet Aksu (emekli öğretmen) Tuncay Özarslan (Kılıçkaya Belediyesi eski başkanı).